

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 3 mars 2022

Mål nr

T 1032-21

PARTER

Klagande

Justitiekanslern
Box 2308
103 17 Stockholm

Motpart

LEL

Ombud: Juristerna ES och EW

SAKEN

Dröjsmålsranta m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2021-01-22 i mål FT 11253-19

DOMSLUT

Högsta domstolen förklarar att Kronofogdemyndigheten inte är skyldig att betala dröjsmålsränta enligt en direkt eller analog tillämpning av räntelagen för dröjsmålet med utbetalning av influtna medel.

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd för målet i övrigt, undanröjer hovrättens dom och visar målet åter till hovrätten för en ny prövning.

Hovrätten ska i samband med att målet avgörs där pröva frågan om rättegångskostnaden i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Justitiekanslern har yrkat att Högsta domstolen ska fastställa tingsrättens domslut och befria staten från skyldigheten att betala ersättning för LELs rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten.

LEL har motsatt sig att hovrättens dom ändras och yrkat ersättning för sin rättegångskostnad i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 6.

DOMSKÄL**Bakgrund**

1. LEL ansökte hos Kronofogdemyndigheten om verkställighet av en dom som innehöll en betalningsförpliktelse. Delbelopp flöt in till Kronofogdemyndigheten som med viss fördröjning betalade ut dessa till LEL.
2. LEL krävde ersättning från staten på grund av Kronofogdemyndighetens sena utbetalningar. Kravet avslogs av Justitiekanslern, som fann att Kronofogdemyndigheten visserligen hade varit i dröjsmål med att redovisa

influtna medel men att LEL inte visat att dröjsmålet hade orsakat honom en ersättningsgill skada.

3. LEL väckte då talan i domstol och yrkade att staten skulle förpliktas att betala 8 640 kr till honom. Som grund åberopade han i första hand att han hade rätt till dröjsmålsränta enligt 3 och 6 §§ räntelagen (1975:635) på de för sent utbetalade beloppen. I andra hand gjorde han gällande att han hade rätt till skadestånd för den rena förmögenhetsskada, i form av utebliven avkastning, som dröjsmålet hade orsakat honom.

4. Tingsrätten ansåg att det inte fanns grund för att ålägga staten någon betalningsskyldighet med stöd av räntelagen – direkt eller analogt tillämpad – men att LEL hade rätt till skadestånd på grund av dröjsmålet med 1 188 kr och ränta på det beloppet.

5. Hovrätten har funnit att LEL har rätt till dröjsmålsränta enligt räntelagen på de för sent utbetalade beloppen och har på den grunden förpliktat staten att betala hela det yrkade beloppet.

Målet i Högsta domstolen

6. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om Kronofogdemyndigheten är skyldig att betala dröjsmålsränta enligt en direkt eller analog tillämpning av räntelagen vid dröjsmål med utbetalning av influtna medel. Frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt har förklarats vilande.

Kronofogdemyndighetens redovisning av influtna medel

7. Enligt 13 kap. 1 § utsökningsbalken ska medel som har flutit in till Kronofogdemyndigheten i ett mål om utmätning redovisas så snart som möjligt. Om det inte finns hinder eller särskilda skäl, ska redovisning ske inom två veckor (13 kap. 3 § utsökningsförordningen, 1981:981). Inom denna tid ska medlen fördelas mellan olika borgenärer och betalas ut i enlighet med denna fördelning. När en enda borgenär har rätt till betalning görs ingen fördelning; medlen kan i allmänhet betalas ut utan vidare.

8. Om det inte kan antas att utbetalning kommer att ske inom två veckor från det att medel har influtit, ska Kronofogdemyndigheten utan dröjsmål göra medlen räntebärande genom insättning i bank eller på annat liknande sätt (se 13 kap. 1 § utsökningsförordningen, jfr 13 kap. 2 § utsökningsbalken och prop. 1980/81:8 s. 679 f.).

Dröjsmålsränta enligt räntelagen

9. Bestämmelser om dröjsmålsränta finns i räntelagen. Om betalningstiden för en fordran vars förfallodag är bestämd i förväg försitts, utgår sådan ränta från förfallodagen (3 § första stycket). På en fordran som grundar sig på en sysslomans eller någon annans skyldighet att redovisa för medel som han eller hon har mottagit av huvudmannen eller tredje man utgår ränta från dagen för redovisningen eller, om denna inte avges i rätt tid, från den dag redovisning borde ha skett (3 § andra stycket). Dröjsmålsräntan beräknas som utgångspunkt enligt en räntefot som motsvarar referensräntan med tillägg av åtta procentenheter (6 §).

Räntelagens tillämpningsområde

10. Räntelagen är direkt tillämplig inom förmögenhetsrättens område men anses i viss utsträckning kunna komma till användning också på andra områden (se prop. 1975:102 s. 96 och 114 samt ”Det offentliga biträdets ränteanspråk” NJA 2016 s. 1035 p. 7). En tillämpning utom förmögenhetsrätten förutsätter att det aktuella rättsförhållandet inte omfattas av någon särskild och uttömmande reglering av rätten till ränta eller annan kompensation vid sena betalningar.

11. Att ett betalningsanspråk har sin grund i ett offentligrättsligt förhållande hindrar inte att räntelagen kan tillämpas. De offentligrättsliga inslagen bör få påverka bedömningen bara i de avseenden där de har betydelse för anspråket. Avgörande är i stället det aktuella anspråkets karaktär, dvs. i vad mån det kan jämföras med en förmögenhetsrättslig fordran. Om ett anspråk visserligen bygger på en offentligrättslig reglering men avser exempelvis ersättning för en utförd prestation, ligger det nära till hands att utgå från räntelagens regler om dröjsmålsränta ifall betalningen inte sker i tid. (Se ” Det offentliga biträdets ränteanspråk” p. 8 med vidare hänvisningar.)

12. Om betalningsskyldigheten i stället primärt är ett uttryck för det allmännas förvaltning, finns det däremot i regel inte något utrymme för att tillämpa räntelagen (jfr Stefan Lindskog, *Betalning*, 2 uppl. 2018, s. 532). Det gäller i princip även om ändamålsskäl för en sådan tillämpning i det enskilda fallet i och för sig skulle framstå som starka. I den mån en myndighet gör sig skyldig till dröjsmål i sin myndighetsutövning, är utgångspunkten att den enskildes rätt till kompensation tillgodoses genom skadestånd och inte genom dröjsmålsränta.

13. Det bör därför inte komma i fråga att utsträcka räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta till att mera regelmässigt omfatta sena betalningar från det allmännas sida. Med hänsyn till att ett genom rättspraxis

utvidgat tillämpningsområde för räntelagen skulle kunna få långtgående konsekvenser, bör räntelagens bestämmelser tillämpas på det offentlighetsrättsliga området endast när de förmögenhetsrättsliga inslagen i rättsförhållandet är förhållandevis tydliga.

Bedömningen i detta fall

14. I målet är det ostridigt att Kronofogdemyndighetens utbetalningar gjordes för sent. Eftersom förhållandet mellan Kronofogdemyndigheten och LEL i grunden var offentlighetsrättsligt, är utgångspunkten att räntelagen inte är tillämplig. Frågan är om omständigheterna är sådana att det ändå finns skäl att tillämpa lagens bestämmelser om dröjsmålsränta.

15. Av 13 kap. 1 § utsökningsförordningen följer en skyldighet för Kronofogdemyndigheten att under vissa förutsättningar göra influtna medel räntebärande. Denna bestämmelse tar sikte på en annan situation än den då Kronofogdemyndigheten är i dröjsmål med utbetalning och fyller i vart fall delvis andra funktioner än räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta. Regleringen i utsökningsförordningen kan mot den bakgrunden inte utesluta en tillämpning av bestämmelserna om dröjsmålsränta i räntelagen (jfr p. 10).

16. Det avgörande för om räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta ska tillämpas blir därmed i vad mån LELs anspråk på utbetalning av influtna medel kan jämföras med en förmögenhetsrättslig fordran (jfr p. 11–13).

17. Kronofogdemyndighetens åtgärder gjordes för betalning av en fordran som LEL hade mot en annan enskild. Myndighetens ställning i förhållande till LEL kan därmed sägas ha haft vissa likheter med den som en redovisnings-skyldig syssloman har i förhållande till sin huvudman. På det sättet var LELs anspråk mot Kronofogdemyndigheten av en annan karaktär än när någon har anspråk på utbetalning av statens medel i form av bidrag eller annat

ekonomiskt stöd; hans anspråk kan inte ses som ett lika tydligt uttryck för det allmännas förvaltning.

18. Men det finns också skäl som talar mot att jämställa LELs anspråk med en förmögenhetsrättslig fordran. Rättsförhållandet mellan Kronofogdemyndigheten och LEL innefattade inte några tydliga paralleller till en avtalssituation. Det hade i stället sin grund i de författningar som reglerar myndighetens handläggning av mål om utmätning. Utbetalningen av de influtna medlen utgjorde ett led i den myndighetsutövning som ingår i myndighetens kärnverksamhet.

19. Den omständigheten att det vid den tidpunkt då Kronofogdemyndighetens betalningsskyldighet inträdde inte återstod några andra handläggningsåtgärder än att verkställa utbetalningen kan inte tillmätas någon självständig betydelse för frågan om räntelagens tillämplighet. Att betalningsskyldigheten är preciserad i omfattning och tid är en grundläggande förutsättning för att räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta ska kunna tillämpas men innebär inte i sig att anspråket blir förmögenhetsrättsligt till sin karaktär.

20. Sammantaget var de förmögenhetsrättsliga inslagen i rättsförhållandet mellan LEL och Kronofogdemyndigheten inte så tydliga som bör krävas för att räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta ska kunna tillämpas på ett offentlighetsrättsligt grundat anspråk. Frågan i prövningstillståndet ska därför besvaras på så sätt att Kronofogdemyndigheten inte är skyldig att betala dröjsmålsränta enligt en direkt eller analog tillämpning av räntelagen för dröjsmålet med utbetalning av influtna medel.

21. Eftersom hovrätten inte har prövat den grund som LEL i andra hand har åberopat till stöd för sin talan, bör prövningstillstånd meddelas för målet i övrigt, hovrättens dom undanröjas och målet återförvisas dit för en ny prövning. Det ankommer på hovrätten att då också pröva frågan om rättegångskostnaden i Högsta domstolen (18 kap. 15 § tredje stycket rättegångsbalken).

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Agneta Bäcklund, Stefan Reimer (skiljaktig), Cecilia Renfors (skiljaktig) och Johan Danelius (referent)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Heléne Åberg Benalal

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Stefan Reimer och Cecilia Renfors är skiljaktiga och vill förklara att Kronofogdemyndigheten är skyldig att betala dröjsmålsränta enligt en analog tillämpning av räntelagen för dröjsmålet med utbetalning av influtna medel. De anför:

Vi instämmer med majoritetens domskäl fram till och med p. 10. Enligt vår mening bör avgörandet därefter ha följande lydelse.

11. Att ett betalningsanspråk har sin grund i ett offentlighetsrättsligt förhållande hindrar inte att räntelagen kan tillämpas. Avgörande är i stället det aktuella anspråkets karaktär, dvs. i vad mån det kan jämföras med en förmögenhetsrättslig fordran. Högsta domstolen har uttalat att om ett anspråk visserligen bygger på en offentlighetsrättslig reglering men avser exempelvis ersättning för en utförd prestation, ligger det nära till hands att utgå från räntelagens regler om dröjsmålsränta ifall betalningen inte sker i tid. (Se ”Det offentliga biträdet ränteanspråk” p. 8 med vidare hänvisningar.)

12. Om det inte finns några påtagliga förmögenhetsrättsliga inslag i rättsförhållandet och anspråket i stället primärt är ett uttryck för offentlig förvaltning med inslag av myndighetsutövning, finns det däremot i regel inte något utrymme för att tillämpa räntelagen.

13. Såsom räntelagens tillämpningsområde är angivet i lagen kan det alltså inte komma i fråga att mera regelmässigt tillämpa lagens bestämmelser om dröjsmålsränta på sena betalningar från det allmännas sida. I den mån en myndighet gör sig skyldig till dröjsmål i sin myndighetsutövning är utgångspunkten att den enskildes rätt till kompensation tillgodoses genom skadestånd och inte genom dröjsmålsränta.

14. En tillämpning av räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta på det offentlighetsrättsliga området bör emellertid kunna komma i fråga om de förmögenhetsrättsliga inslagen måste ses som jämförbara med som vad som skulle ha gällt i ett motsvarande privaträttsligt förhållande och är förhållandevis tydliga. I en sådan situation bör den enskilde – oberoende av om den uppkomna betalnings- och redovisningsskyldigheten för det allmänna har sin grund i ett i offentlighetsrättslig ordning fattat beslut – inte komma i sämre läge än vad han eller hon skulle ha varit om betalnings- och redovisningsskyldigheten i stället grundas på ett privaträttsligt mellanhavande. De offentlighetsrättsliga inslagen bör ges utslag bara i de avseenden där de har betydelse för anspråket. (Jfr NJA 1988 s. 457; se även ”Det offentliga biträdets ränteanspråk” p. 8.)

Bedömningen i detta fall

15. I målet är det ostridigt att Kronofogdemyndighetens utbetalningar gjordes för sent. Eftersom förhållandet mellan Kronofogdemyndigheten och LEL i grunden var offentlighetsrättsligt är utgångspunkten att räntelagen inte är tillämplig. Frågan är om omständigheterna är sådana att det ändå finns skäl att tillämpa lagens bestämmelser om dröjsmålsränta.

16. Av 13 kap. 1 § utsökningsförordningen följer en skyldighet för Kronofogdemyndigheten att under vissa förutsättningar göra influtna medel räntebärande. Denna bestämmelse tar sikte på en annan situation än den då Kronofogdemyndigheten är i dröjsmål med utbetalning och fyller i vart fall delvis andra funktioner än räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta. Regleringen i utsökningsförordningen kan mot den bakgrunden inte utesluta en tillämpning av bestämmelserna om dröjsmålsränta i räntelagen (jfr p. 10 i avgörandet).

17. Det avgörande för om räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta ska tillämpas i detta fall blir därmed i vad mån LELs anspråk på utbetalning av influtna medel kan jämföras med en förmögenhetsrättslig fordran (se p. 14 ovan).

18. Den omständigheten att det vid den tidpunkt då Kronofogdemyndighetens betalningsskyldighet inträdde inte återstod några andra handläggningsåtgärder än att verkställa utbetalningen kan inte tillmätas någon självständig betydelse för frågan om räntelagens tillämplighet. Att betalningsskyldigheten är preciserad i omfattning och tid är dock en grundläggande förutsättning för att räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta ska kunna tillämpas.

19. Kronofogdemyndighetens åtgärder gjordes för betalning av en fordran som LEL hade mot en annan enskild. Prövningen i detta mål gäller en situation där medel betalats in av gäldenären och skulle redovisas och utbetalas till LEL i hans egenskap av borgenär. Myndighetens ställning i förhållande till LEL har i den situationen klara likheter med den som en redovisningsskyldig syssloman i ett privaträttsligt förhållande har gentemot sin huvudman.

20. LELs anspråk på utbetalning av de influtna medlen har därmed framträdande inslag av förmögenhetsrättslig karaktär. Det skiljer sig påtagligt från en situation när någon har anspråk på utbetalning av allmänna medel i form av bidrag eller annat ekonomiskt stöd.

21. Anspråket har visserligen sin grund i det regelverk som reglerar Kronofogdemyndighetens handläggning av mål om utmätning och annan exekution. Utbetalningen av de influtna medlen skulle därför kunna ses som enbart ett avslutande moment i den myndighetsutövning som indrivning av fordringar utgör. Detta offentlighetsrättsliga inslag har dock inte någon betydelse för bedömningen av anspråkets karaktär.

22. Sammantaget var det förmögenhetsrättsliga inslaget i den situation det rör sig om här jämförbart med ett motsvarande privaträttsligt förhållande och så tydligt att detta väger över de omständigheter som talar i en annan riktning. En tillämpning av räntelagens bestämmelser om dröjsmålsränta framstår som både rimlig och ändamålsenlig.

23. Frågan i prövningstillståndet ska därför besvaras på så sätt att Kronofogdemyndigheten är skyldig att betala dröjsmålsränta enligt en analog tillämpning av räntelagen för dröjsmålet med utbetalning av influtna medel.

Överröstade i denna fråga är vi i övrigt ense med majoriteten.